

Θέματα Αρχαιολογίας

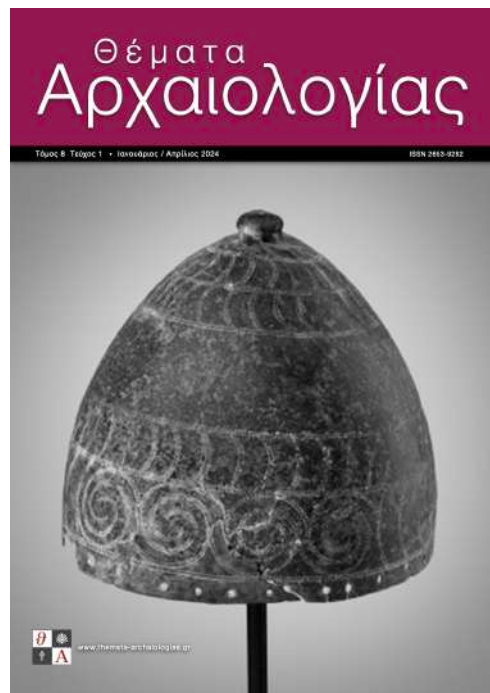
www.themata-archaiologias.gr | Themes in Archaeology Journal | ISSN: 2653-9292

Μνημεία της Θεσσαλονίκης γύρω από την Αρχαία Αγορά

Συγγραφέας: Σοφία Γρυδάκη

Ηλεκτρονική διεύθυνση άρθρου (Url): <https://www.themata-archaiologias.gr/wp-content/uploads/2025/4/monuments-Thessaloniki-around-ancient-Agora-ell-peri-2024-8-1-88-95.pdf>

© Περιοδικό Θέματα Αρχαιολογίας, τόμος 8, τεύχος 1, Ιανουάριος/Απρίλιος 2024, σ. 88-95

Τα **Θέματα Αρχαιολογίας** είναι ένα, μη κερδοσκοπικό, επιστημονικό περιοδικό που έχει ως αποκλειστικό σκοπό να συμβάλει στην έγκυρη και επιστημονικώς αποδεκτή διάδοση και οικειοποίηση του τρόπου σκέψης και των κατα-κλήσεων της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας της Τέχνης.

Αυτό το άρθρο χορηγείται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

Στα βήματα
του Αποστόλου Παύλου

1. Ρωμαϊκή αγορά (Forum) Θεσσαλονίκης. Άποψη από ΝΑ.

Μνημεία της Θεσσαλονίκης γύρω από την Αρχαία Αγορά

Ύστερα από τη συνοπτική παρουσίαση ορισμένων πολύ σημαντικών μνημείων της Άνω Πόλης της Θεσσαλονίκης, ήρθε η ώρα να κατηφορίσουμε στο κέντρο της σημερινής πόλης, όπου και βρίσκονται σπουδαιότατα μνημεία που καλύπτουν χρονολογικά το σύνολο της ιστορίας της πόλης από τους ρωμαϊκούς μέχρι τους οθωμανικούς χρόνους. Είναι φυσικά αδύνατον να παρουσιαστούν όλα αυτά τα μνημεία σε ένα μόνο άρθρο αυτής της στήλης. Στο σημερινό άρθρο θα εστιάσουμε στην περιοχή της Θεσσαλονίκης γύρω από την Αρχαία Αγορά και μετά από την παρουσίαση του σημαντικότερου αυτού χώρου θα μεταφερθούμε ένα τετράγωνο βορειότερα, όπου βρίσκεται η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου, η σημαντικότερη σήμερα εκκλησία της Θεσσαλονίκης, καθώς είναι αφιερωμένη στον πολιούχο άγιο της.

Όπως έχει αναφερθεί σε αυτήν τη στήλη (Τόμος 4, Τεύχος 1), κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους η πολεοδομική μορφή της Θεσσαλονίκης ακολουθούσε το ρωμαϊκό ρυμοτομικό σύστημα με ευθύγραμμους κύριους και δευ-

τερεύοντες δρόμους. Κύριοι οδικοί άξονες της ρωμαϊκής Θεσσαλονίκης ήταν η Via Reggia, η μετέπειτα βυζαντινή *Λεωφόρος*, οδός που συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με τη σημερινή *Εγνατία Οδό*, η οποία συνέδεε τη *Χρυσή Πύλη* στα δυτικά με την *Κασσανδρεωτική Πύλη* στο ανατολικό άκρο της πόλης. Η Via Reggia τεμνόταν κάθετα από οδούς που πιθανότατα διέσχιζαν την πόλη από τη θάλασσα με κατεύθυνση προς την Ακρόπολη. Στη συμβολή της Via Reggia με μία τέτοια κάθετη οδό βρίσκεται η Ρωμαϊκή Αγορά. Συγκεκριμένα, η Ρωμαϊκή Αγορά της Θεσσαλονίκης βρίσκεται ανάμεσα στην Εγνατία Οδό και την οδό Αγίου Δημητρίου.

Η Ρωμαϊκή Αγορά της Θεσσαλονίκης χρονολογείται στα τέλη του 2ου με αρχές του 3ου αιώνα μ.Χ., σε μια εποχή που οι αγορές σε ολόκληρη τη ρωμαϊκή επικράτεια είναι σχεδόν πανομοιότυπες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η Αγορά αποτελούνταν από δύο πλατείες, η μία εκ των οποίων δεν έχει ανασκαφεί ακόμα και χωροθετείται κάτω από το βόρειο τμήμα της σημερινής πλατείας Αριστοτέλους.

2. Ρωμαϊκή αγορά (Forum) Θεσσαλονίκης. Ωδειό.

Η βορειότερη πλατεία της Αγοράς αποτελεί σήμερα τον επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο. Πρόκειται για ένα συγκρότημα οικοδομημάτων σε σχήμα Π, με είσοδο από τη βόρεια πλευρά. Αποτελούνταν από τρεις κιονοστήρικτες πτέρυγες, με κίονες κορινθιακού ρυθμού στο ισόγειο και ιωνικού στον όροφο, ενώ στο βάθος ανοίγονταν δημόσια κτήρια και καταστήματα. Το βορειοδυτικό της τμήμα διαμόρφωνε μία μεγάλη πλακοστρωμένη πλατεία, ενώ το ανατολικό της τμήμα καταλάμβανε αρχικά μία κορινθιακή στοά, η οποία αποτελούσε την πρόσοψη μίας σειράς δημόσιων κτηρίων.

Στην ανατολική πτέρυγα της Ρωμαϊκής Αγοράς διακρίνονται δύο οικοδομικές φάσεις. Κατά την πρώτη οικοδομική φάση, στο κέντρο της πτέρυγας δέσποζε μεγάλο ορθογώνιο κτήριο, το οποίο ταυτίστηκε με βουλευτήριο, εκατέρωθεν του οποίου κτίστηκαν και άλλα δωμά-

τια που ταυτίζονται με αρχαιοφυλακείο ή βιβλιοθήκη και με νομισματοκοπείο. Κατά τη δεύτερη οικοδομική φάση της ανατολικής πτέρυγας, η οποία χρονολογείται στα τέλη του 2ου αιώνα μ.Χ. κτίζεται στη θέση του μεγάλου ορθογώνιου κτηρίου το Ωδειό, το οποίο λειτούργησε πιθανότατα και ως Βουλευτήριο. Το κοίλον του στηριζόταν σε καμαροσκέπαστους διαδρόμους και διέθετε ένα μόνο διάζωμα, χωρητικότητας 400 ατόμων. Το Ωδειό παρέμεινε σε χρήση ως τα τέλη του 6ου αιώνα μ.Χ., ενώ προγενέστερα στα χρόνια των διωγμών του Διοκλητιανού χρησιμοποιήθηκε ως αρένα για θηριομαχίες και μονομαχίες.

Στα νότια της Αγοράς βρισκόταν διπλή ημυπόγεια θολοσκεπής στοά, η λεγόμενη Κρυπή Στοά (Cryptoporticus), η οποία πιθανότατα λειτουργούσε ως δημόσια αποθήκη. Στα παλαιοχριστιανικά χρόνια μετατράπηκε σε μεγάλη δεξαμενή ύδρευσης της πόλης, στην οποία αποκαλύφθηκε παλαιοχριστιανική τοιχογραφία.

Κατά την Παλαιοχριστιανική περίοδο η ρωμαϊκή αγορά υπέστη αλλαγές, ωστόσο παρέμεινε σε χρήση ως κοινωνικό και οικονομικό κέντρο της πόλης έως τον 7ο αιώνα μ.Χ. Στους βυζαντινούς χρόνους η δεύτερη πλατεία προς νότο λειτούργησε ως ελεύθερη πλατεία ελεύθερη από στοές.

Σε αυτήν την τοποθεσία, κοντά στην εκκλησία της Παναγίας των Χαλκέων, πίσω από τα οθωμανικά λουτρά Παράδεισος (Bey hamami), αναπτύχθηκε σε μεταγενέστερους χρόνους, από τα τέλη του 15ου αιώνα μ.Χ. η εβραϊκή συνοικία Ρογκός, στην οποία είχαν εγκατασταθεί σερφάρδιτες Εβραίοι. Σε αυτή τη θέση ήταν χτισμένο κατά τους

3. Ρωμαϊκή αγορά (Forum) Θεσσαλονίκης. Κρυπή Στοά από δυτικά.

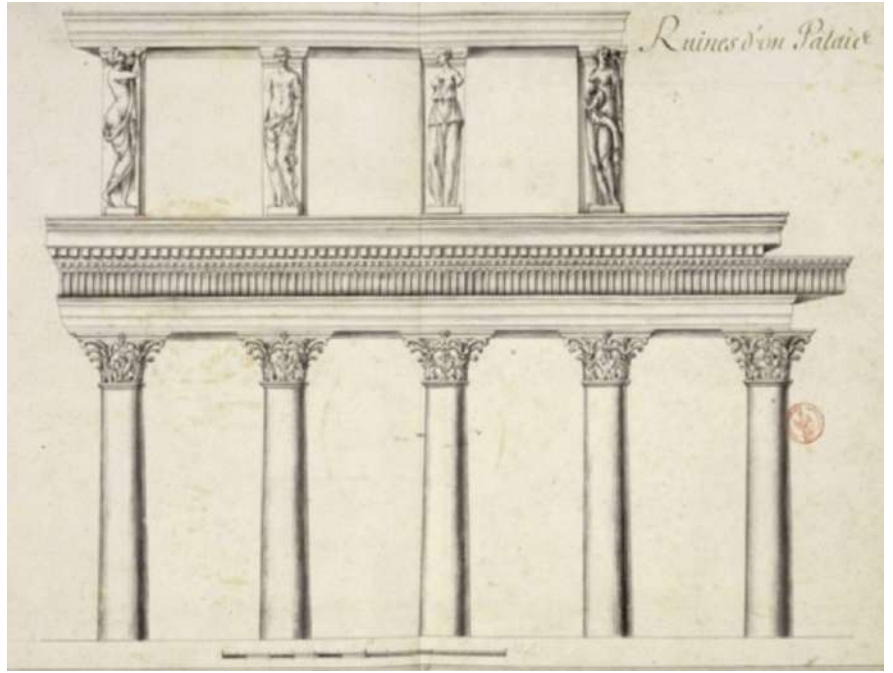
ρωμαϊκούς χρόνους (2ος αιώνα μ.Χ.) μνημειακό κτήριο, του οποίου τη στοά στόλιζαν οκτώ ανάγλυφες παραστάσεις μυθικών προσώπων. Πρόκειται για τις περιφημες *Μαγεμένες* - *Las Incantadas*, κατά τη σεφαρδιτική διάλεκτο. Σε μεταγενέστερους χρόνους, τμήμα της στοάς είχε ενσωματωθεί στην αυλή της οικίας του Εβραίου υφασματέμπορα Λιάτσι Αρδίτη. Οι ανάγλυφες παραστάσεις αποσπάστηκαν από τη στοά το 1864 με εντολή των οθωμανικών αρχών της πόλης και μεταφέρθηκαν στο μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι από τον Γάλλο παλαιογράφο Emmanuel Miller. Σήμερα τα ανάγλυφα είναι γνωστά και ως Καρυάτιδες της Θεσσαλονίκης ή Ελγίνεια του Λούβρου. Το ίδιο το μνημείο καταστράφηκε και τα ίχνη του δεν είναι σήμερα ορατά, επομένως άγνωστη παραμένει η ακριβής θέση και χρήση του κτηρίου.

Η λαϊκή παράδοση δίνει μία ιδιαίτερη ερμηνεία για την ονομασία των αναγλύφων, καθώς συνδέει το μνημειακό κτήριο με παλάτι που υπήρχε κάποτε εκεί, στο οποίο γεννήθηκε ο παράνομος έρωτας μεταξύ του Μ. Αλεξάνδρου και της συζύγου του βασιλιά των Θρακών. Σύμφωνα με την παράδοση, ο βασιλιάς έκανε μάγια στον Μ. Αλέξανδρο και στη σύζυγό του, η οποία στην προσπάθειά της να συναντήσει τον εραστή της χτυπήθηκε από τα μάγια μαζί με τη συνοδεία της, με αποτέλεσμα να μαρμαρώσουν όλοι. Στην πραγματικότητα ωστόσο, πρόκειται για τέσσερις αμφίπλευρες στήλες, στις οποίες εικονίζονται οκτώ μυθολογικές μορφές σε ζεύγη. Μεταξύ των μυθικών μορφών εικονίζονται και ο θεός Διόνυσος με την Αριάδνη.

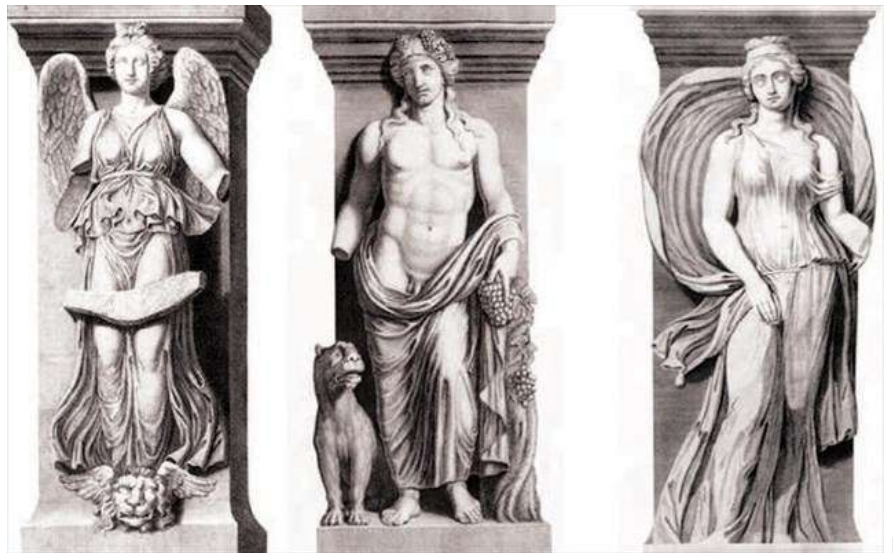
Βόρεια της ρωμαϊκής Αγοράς είχε κτιστεί μεγάλο συγκρότημα ρωμαϊκών λουτρών. Πρόκειται για τη θέση που αργότερα κτίστηκε η σημαντικότερη εκκλησία της πόλης, η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο άρθρο αυτής της στήλης, μετά την ίδρυση της χριστιανικής εκκλησίας στη

4 [α-γ]. Το μνημείο των *Μαγεμένων* (*Las Incantadas*).

α

β

γ

Θεσσαλονίκη από τον απόστολο Παύλο, γύρω στα 51 μ.Χ., η χριστιανική θρησκεία εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα στην ευρύτερη περιοχή. Στις αρχές του 4ου αιώνα μ.Χ. συναυτοκράτορας ήταν ο καίσαρ Γαλέριος, ο οποίος είχε ορίσει τη Θεσσαλονίκη ως έδρα του. Η περίοδος αυτή συνέπεσε με τους εκτενείς διωγμούς των χριστιανών από τον αυτοκράτορα Διοκλητιανό. Κατά το έτος 303 μ.Χ. συνελήφθη και φυλακίστηκε στο προαναφερθέν συγκρότημα ρωμαϊκών λουτρών ο αξιωματούχος του ρωμαϊκού στρατού Δημήτριος, επειδή ήταν χριστιανός. Με διάταγμα του Γαλέριου θανατώθηκε με λογχισμό και σύμφωνα με την παράδοση ενταφιάστηκε κρυφά από τους χριστιανούς στο μέρος που μαρτύρησε. Μετά το διάταγμα της ανεξιθρησκείας που υπεγράφη στα Μεδιόλανα το 313 μ.Χ. κτίστηκε στη θέση που μαρτύρησε ο Δημήτριος μικρός εκκλησιολογικός οίκος, ο οποίος αντικαταστάθηκε αργότερα από τη μεγάλη πεντάκλιτη Βασιλική που ανεγέρθη στην ίδια θέση.

Στα μέσα του 5ου αιώνα κτίστηκε ο πρώτος ναός με έξοδα του έπαρχου του Ιλλυρικού, Λεόντιο. Αυτή την εποχή κατασκευάστηκε και το κιβώριο, στο οποίο μεταφέρθηκε ο τάφος του αγίου. Το κιβώριο ήταν αρχικά ασημένιο και αργότερα μαρμάρινο και περιείχε μία λάρνακα, πιθανότατα κενή, και μία εικόνα του αγίου. Στις

Βασιλική Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη.

μέρες μας είναι ορατό εντός του κεντρικού κλίτους της εκκλησίας το εξαγωνικό αποτύπωμα του κιβωρίου.

Μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 620 μ.Χ. η Βασιλική αναστηλώθηκε από τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και τον έπαρχο Λέοντα. Πρόκειται για μία μεγαλόπρεπη πεντάκλιτη, ξυλόστεγη βασιλική, με εγγάρσιο κλίτος στο ανατολικό τμήμα της, το οποίο εξέχει από τα πλαιϊνά κλίτη και δημιουργεί στην κάτοψη και στην οροφή το σχήμα του σταυρού.

Η είσοδος στο κεντρικό κλίτος της βασιλικής γίνεται από το νόρθηκα, στο δυτικό τμήμα του ναού μέσω τριβήλου, ενώ δύο ανοίγματα στο βόρειο και νότιο τμήμα του νόρθηκα, οδηγούν αντίστοιχα στα βόρεια και νότια κλίτη. Στο βορειοδυτικό άκρο των βόρειων κλιτών είναι ενσωματωμένο τμήμα του ρωμαϊκού λουτρού, το οποίο και έχει διαμορφωθεί σε παρεκκλήσιο με κενοτάφιο του αγίου.

Το εγγάρσιο κλίτος στο ανατολικό τμήμα του ναού χωρίζεται σε τρία μέρη: δύο πλαιϊνά παστοφόρια και το κεντρικό διαμέρισμα που αποτελεί το Ιερό της εκκλησίας. Στο κέντρο του βρίσκεται το λεγόμενο «εγκαίνιο». Πρόκειται για μία σταυρόσχημη κοιλότητα που περιέχει μαρμάρινη λειψανοθήκη, μέσα στην οποία είχε βρεθεί φιαλίδιο με ξεραμένο αίμα μάρτυρα. Ο ναός απολήγει στα ανατολικά σε ημικυκλική αφίδα εξωτερικά, ενώ εσωτερικά της αφίδας, κατά μήκος αυτής διαμορφώνεται σύνθρονο με επισκοπικό θρόνο στο κέντρο του.

Στο νότιο περύγιο του εγγάρσιου κλίτους βρίσκεται η είσοδος προς την υπόγεια Κρύπτη του ναού. Εδώ υπήρξε ο κύριος χώρος λατρείας του μάρτυρα που σχετίστηκε ιδιαίτερα με τη «μυροβλησία» του. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους αποτελούσε το ανατολικό τμήμα του λουτρικού συγκροτήματος, στο οποίο φυλακίστηκε, μαρτύρησε και ενταφιάστηκε ο άγιος. Το τμήμα αυτό ενσωματώθηκε κατά τον 5ο αιώνα στη Βασιλική που κτίστηκε εκεί. Το πο

Βασιλική Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη.
Μαρμάρινο κιβώριο στην κρύπτη.

σημαντικό για τη λατρεία του αγίου τμήμα της Κρύπτης είναι αυτό που βρίσκεται ακριβώς κάτω από το Ιερό της εκκλησίας. Εκεί υπάρχει κινστέρονα που γέμιζε με ιαματικό αγιασμό. Υπολείμματα ψηφιδωτών και τοιχογραφιών μαρτυρούν ότι η κρύπτη λειτουργούσε ως χώρος λατρείας. Το μικρό ναύδριο μάλιστα, με διάτρητο παράθυρο στην κόγχη του Βήματος που υπάρχει εκεί, θεωρείται ότι ήταν ο πρώτος ευκτήριος οίκος που ίδρυσαν οι χριστιανοί στον τόπο ταφής του μάρτυρα. Στην υπόθεση αυτή συνηγορεί ο τύπος του διάτρητου παραθύρου, γνωστό στην αρχαιολογική ορολογία ως *fenestrella*, τυπολογικό στοιχείο που παραπέμπει σε τάφους μαρτύρων.

Από αυτόν τον χώρο, επομένως, ξεκίνησε η διάδοση της λατρείας του αγίου Δημητρίου, ο οποίος θεωρούνταν προστάτης της πόλης που με θαυματοργό τρόπο έσωσε την πόλη της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια βαρβαρικών επιδρομών. Κάθε χρόνο τον Οκτώβριο τελούνταν τα «*Δημήτρια*», κατά τα οποία η πόλη τιμούσε τον πολιούχο άγιο της και συνέρρεαν προσκυνητές από όλο τον χριστιανικό κόσμο. Φεύγοντας έπαιρναν μαζί τους φυλαχτά, μικρά φιαλίδια, τα λεγόμενα κουτρούβια, που ήταν γεμισμένα με μύρο από τον τάφο του.

Η μεγαλοπρεπής πεντάκλιτη Βασιλική εντυπωσίαζε τους προσκυνητές που συνέρρεαν κάθε Οκτώβριο στη Θεσσαλονίκη, τόσο με το μέγεθος και την αρχιτεκτονική της, όσο και με τον εξαιρετο γλυπτό και ψηφιδωτό διάκοσμο που κοσμούσε το εσωτερικό της. Εντός του ναού σώζονται κιονόκρανα σε μεγάλη ποικιλία μορφής και τυπολογίας, που προέρχονται είτε από παλαιότερα ρωμαϊκά ή χριστιανικά οικοδομήματα, είτε από τη Βασιλική του 5ου αιώνα. Ιδιαίτερα τα κιονόκρανα διακρίνονται σε θεοδοσιανά, δίζωνα με περιστέρια, κριούς και αετούς, με ανεμζόμενα φύλλα και «*πτυχωτά*». Πολυτελής ήταν και η διακόσμηση με μαρμαροθετήματα και ορθομαρμάρωση, από τα οποία δυστυχώς σώζονται ελάχιστα δείγματα σήμερα, καθώς ο ναός καταστράφηκε σχεδόν ολοσχερώς κατά την καταστροφική πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης του 1917 και η αναστήλωσή του ολοκληρώθηκε το 1948.

Από την ψηφιδωτή διακόσμηση, η οποία μας είναι γνωστή από παλιές φωτογραφίες και σχέδια του Άγγλου αρχιτέκτονα W.S. George, σώζονται μέχρι σήμερα εννέα μόνο ψηφιδωτά που καλύπτουν την περίοδο από τον 5ο έως τον 9ο αιώνα.

Από τον 5ο αιώνα σώζονται κάποιες σκηνές αφιέρωσης παιδιών στον άγιο, καθώς και μία σκηνή του αγίου με άγγελο. Σε αυτές τις σκηνές, λεπτομέρειες, όπως οι γραμμικές πτυχές των ενδυμάτων και η απουσία φωτοσκίασης μαρτυρούν τη σταδιακή απομάκρυνση από τον νατουραλισμό της ελληνιστικής παράδοσης και το σταδιακό πέρασμα στη σφαίρα του υπερβατικού, ενώ η ύπαιθρος αποδίδεται ακόμη με φυσιοκρατικό χαρακτήρα, στοιχείο που και αυτό θα αλλάξει στη βυζαντινή τέχνη.

Βασιλική Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη. Κιονόκρανα.

Από τον 7ο αιώνα σώζονται παραστάσεις με δωρητές και κληρικούς, καθώς και ένας άγιος με δύο παιδιά. Εδώ οι συνθέσεις παρουσιάζουν αυστηρή συμμετρία, οι μορφές είναι μετωπικές, εμφανίζουν λιγότερη κίνηση και ο σωματικός όγκος αφαιρείται σταδιακά. Επίσης, στις σκηνές με δωρητές και κληρικούς εμφανίζεται η λεγόμενη ιερατική προοπτική, δηλαδή ο άγιος παρότι στέκεται πίσω από τις άλλες μορφές, παριστάνεται ψηλότερος από αυτούς. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο άγιος Δημήτριος απεικονίζεται με τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά που καθιερώθηκαν στη βυζαντινή ζωγραφική, δηλαδή με νεανικό ωοειδές πρόσωπο και κοντά ίσια μαλλιά που καλύπτουν το μέτωπο.

Από τον 9ο αιώνα σώζεται μία μόνο παράσταση της Παναγίας με τον άγιο Θεόδωρο, οι μορφές των οποίων

Αφιέρωση παιδιών, 5ος αιώνας.

Άγιος Δημήτριος, ψηφιδωτό του 7ου αιώνα.

Ο Άγιος Δημήτριος, με τους δωρητές του ναού, 7ος αιώνας.

Παναγία και Άγιος Θεόδωρος, 9ος αιώνας.

Ταφικό μνημείο του Λουκά Σπαντούνη (1481).

διαφέρουν από τις παραστάσεις των προγενέστερων χρόνων, στο ότι διακρίνονται από κάποια αδεξιότητα και ασυμμετρία στην εκτέλεση της σύνθεσης, γεγονός που υποδεικνύει έργο τοπικού εργαστηρίου.

Τέλος, στον ναό σώζεται και ένα μοναδικό σπάραγμα τοιχογραφίας από τον 8ο αιώνα, που παριστάνει τη θριαμβευτική είσοδο αυτοκράτορα, πιθανότατα του Ιουστινιανού, στην πόλη.

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε ένα μοναδικό δείγμα Αναγεννησιακής γλυπτικής του 1481 που βρίσκεται στον ναό. Πρόκειται για τον τάφο του Λουκά Σπαντούνη, εμπόρου και γόνου επιφανούς οικογένειας του Βυζαντίου. Ο τάφος φιλοτεγήθηκε από τον γλύπη Πιέτρο Λομπάρντο και τοποθετήθηκε στο βορειοδυτικό τμήμα του κεντρικού κλίτους.

Κατά τον 9ο ή 10ο αιώνα κτίστηκε στα νότια του Ιερού, σε επαφή με τη Βασιλική, ένα μικρό παρεκκλήσι, σε κάτοψη μικρής τρίκλιτης βασιλικής, που αφιερώθηκε στον άγιο Ευθύμιο. Το 1303, έπειτα από δωρεά του πρωτοστάτορα Μιχαήλ Δούκα Γλαβά Ταρχανειώτη και της συζύγου του Μαρίας Παλαιολογίνας, ιστορήθηκε ο ναός με τοιχογραφίες εξαιρετης ποιότητας, χαρακτηριστικές

της παλαιολόγιας τεχνοτροπίας των αρχών του 14ου αιώνα.

Οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου του Αγίου Ευθυμίου ανήκουν σε ένα ευρύτερο σύνολο έργων ζωγραφικής της ίδιας περιόδου, που εντοπίζονται και σε άλλα μνημεία της Θεσσαλονίκης, όπως οι τοιχογραφίες του Αγίου Νικολάου του Ορφανού στην Άνω Πόλη, τα ψηφιδωτά των Αγίων Αποστόλων κ.ά. Εμφανές χαρακτηριστικό όλων αυτών των ζωγραφικών συνόλων είναι η αναζωογόνηση των κλασικών αξιών της τέχνης και η επιστροφή στην αρχαιοελληνική παράδοση. Όλες οι μορφές αποδίδονται με νατουραλιστική διάθεση και παρατηρείται η απομάκρυνση από τα υπερβατικά πρότυπα των προηγούμενων αιώνων.

Ιδιαίτερος στο παρεκκλήσι του Αγίου Ευθυμίου, οι τοιχογραφίες ακολουθούν το τυπικό εικονογραφικό πρόγραμμα της εποχής με σκηνές από το Δωδεκάορτο, τα Θαύματα και τη Διδασκαλία του Χριστού, αλλά και από τον βίο του Αγίου Ευθυμίου. Οι παραστάσεις είναι δραματοποιημένες, πολυπρόσωπες και με πλούσιο αρχιτεκτονικό βάθος και παραπέμπουν στις μεγάλες δημιουργίες του Μανουήλ Πανσέληνου στο Πρωτάτο του Αγίου Ό-

ρους, ή κατά άλλους μελετητές στις δημιουργίες του Ευτύχιου και Μιχαήλ Αστραπά στην Αχρίδα.

Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου μετατράπηκε το 1493 σε οθωμανικό τέμενος και ονομάστηκε Κασιμέ Τζαμί. Στη χριστιανική λατρεία επανήλθε το 1912 με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης. Μέχρι τις μέρες μας αποτελεί το σημαντικότερο χριστιανικό μνημείο της πόλης, όπου κάθε χρόνο τον Οκτώβριο εορτάζεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα ο πολιούχος άγιος της, Άγιος Δημήτριος.

Το μνημείο γειτνιάζει με το Yeni hamam και το Alaca Imaret, καθώς και με άλλα σημαντικά Οθωμανικά μνημεία της πόλης της Θεσσαλονίκης, τα οποία θα παρουσιαστούν σε επόμενο άρθρο αυτής της στήλης.

Σοφία Γρυδάκη
Αρχαιολόγος & Ξεναγός

Βιβλιογραφία

- Μπακιρτζής Χαράλαμπος, *The mosaics of the basilica of St. Demetrios, The mosaics of Thessaloniki revisited: papers from the 2014 symposium at the Courtauld Institute of Art*, Athens 2017.
- Τσιγαρίδας Ευθύμιος, *Οι τοιχογραφίες του παρεκκλησίου του Αγίου Ευθυμίου στον Ναό του Αγίου Δημητρίου: έργο του Μανουήλ Πανσέληνου στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 2008.
- Ευαγγελίδης Βασίλειος, *Η αγορά των πόλεων της Ελλάδας, από τη ρωμαϊκή κατάκτηση ως τον 3ο αι.μ.Χ.*, Θεσσαλονίκη 2007.
- Λοβέρδου-Τσιγαρίδα Αικατερίνη, *Η κρύπτη του ναού του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, Αθήνα 2006.
- Κουρκουτιδου-Νικολαΐδου Ε., Τούρτα Α., *Περίπατοι στη βυζαντινή Θεσσαλονίκη*, 1997.
- Χατζηδάκη Ν., *Ελληνική Τέχνη – Βυζαντινά Ψηφιδωτά*, Εκδοτική Αθηνών 1994.
- Αχειμάστου-Ποταμάνου Μ., *Ελληνική Τέχνη – Βυζαντινές Τοιχογραφίες*, Εκδοτική Αθηνών 1994.
- Μουτσόπουλος Νικόλαος, *Το παρεκκλήσιο του Αγίου Ευθυμίου στη Βασιλική του Αγίου Δημητρίου*, Θεσσαλονίκη 1991.
- Μπακιρτζής Χαράλαμπος, *Η αγορά της Θεσσαλονίκης στα παλαιοχριστιανικά χρόνια*, Πρακτικά του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη 1980.
- Μπακιρτζής Χαράλαμπος, *Περί του συγκροτήματος της Αγοράς της Θεσσαλονίκης, Αρχαία Μακεδονία II*, ανακοινώσεις κατά το δεύτερο Διεθνές Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη 1973.
- Μπακιρτζής Χαράλαμπος, *Η βασιλική του Αγίου Δημητρίου*, Θεσσαλονίκη 1972.
- Ξυγγόπουλος Ανδρέας, *Τα ψηφιδωτά του ναού του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1969.
- Σωτηρίου Γ., *Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*, Αθήναι 1953.